

Attila Tuygan: Yer adlarının Türkleştirilmesi

Posted on 10/09/2014

Yer adları bir toplumun sosyal/kültürel yapısı ve kullanıldıkları yerin tarihsel geçmişi ve coğrafik özellikleri hakkında önemli ipuçları taşır ve toplumun coğrafik mekânla bütünleşmesinin göstergesidir. Sıradan sözcükler değildir yer adları. Taşıdıkları anlam çözüldükçe bölgenin toprak ve bitki örtüsü, hayvan türleri ve doğal kaynaklarının yanı sıra oraya yerleşmiş insanlara, halklara, yaşanmış tarihî olaylara ait bilgilere ulaşmak mümkün olabilir. İşte, yer adlarının tarihsel ve siyasi öneme sahip olduğunun idrakinde olan Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yöneticileri de, bir coğrafyanın oraya yerleşen halklar tarafından 'vatanlaştırılmasının' en önemli göstergesini oluşturduğu düşüncesiyle yer adlarını değiştirmek, anlamlarını saptırmak, çarpıtmak ve 'kendilerine mal etmek' üzere ellerinden geleni yapmışlardır. Ancak konulan adların, verildikleri yerlerin tarihsel derinliğine göre hayli eğreti durduğunu söyleyebiliriz.

Bu girişten sonra, son dönemlerde bu konuda bir şeyler yazıp çizen hemen herkesin örnek verdiği bir olayı hatırlatmak istiyorum. Çünkü yer adları konusu, gerçekten de, Cumhurbaşkanı Gül'ün birkaç yıl önce Ermeni şehri Bitlis'e yaptığı yolculuk sırasında Güroymak ilçesinden geçerken gerçekleşen tören sırasında ilçenin eski adının "Norşin" olduğunu söylemesiyle alevlenmişti. Gül bu adın Kürtçeden geldiğini düşünüyordu aslında ve son dönemlerdeki 'Kürt açılımına' katkı olsun diye söylemişti muhtemelen. Ulusalçı/milliyetçi cepheye bu adın "Nurun doğduğu, yeşerdiği yer" anlamındaki "Nurşin"den geldiğini iddia etmişti. Ancak her iki taraf da yanlıyordu, çünkü bu durum, Ermeni yer adlarının Türkleştirilmesi ve Kürtleştirilmesi biçimindeki geleneksel politikaların bir uzantısıydı aslında. Norşin Ermenicede "yeni bir yerleşim (yeri)" anlamına gelen "Nor" ile "şen/şin" bileşenlerinden oluşur. Ayrıca biçimlendirme kalıbı itibariyle de kesin olarak Ermenicedir, tıpkı Noraşen, Patişen, Mardunaşen, Hamşen/Hemşin (Kurucusu Hamam

Amaduni'nin adından gelen Hamamaşen'den) gibi "şen/şin" bileşenli tüm yer adlarının olduğu gibi.

Gül'ün konuşması her türden milliyetçi çevreleri kızdırmıştı dedimdi zaten; siyasî partiler arasında da çeşitli tartışmalara yol açmıştı. Özellikle MHP lideri Gül'ü ağır eleştiriyordu. Başbakan Erdoğan da Bahçeli'ye, Ermenice olan Manazgerd örneğini vererek cevap vermişti: "Alpaslan 1071'de Malazgirt'te kazandığı zaferle Anadolu'nun kapılarını açtı ama Malazgirt ismine dokunmadı. Siz Alpaslan'dan daha mı milliyetçisiniz? Malazgirt Ermenice bir kelime..." Başbakanın bu itirafının sıkıntılı bir durumdan sıyrılma ve ne kadar demokrat ve açık fikirli olduklarını gösterme çabalarından doğduğunu düşünebiliriz. Kürtlerin olası toprak taleplerinin önüne geçmek için de dillendirmiş olabilir.

Konuya dönecek olursak, yer adlarının stratejik öneminin farkında olan ve onların tarihsel bilgi taşıyıcıları olduğu bilinciyle hareket eden İmparatorluk ve Cumhuriyet dönemi yöneticileri bu adların etimolojik kökenlerini saptırmak veya en azından kendilerine mal etmek üzere birtakım uygulamalara girişmişlerdir. Hamşen (Hemşin) Mikro Yer İsimleri adlı kitabın da yazarı olan Erivan Üniversitesi profesörlerinden Lusine Sahakyan'ın işaret ettiği gibi, 11.-15. yüzyıllarda Ermenistan'ın çeşitli bölgelerinde yerleşik Türk aşiretleri ve daha sonra da Osmanlı otoriteleri, orijinal Ermeni yer adlarını çeşitli yollarla değiştirmişlerdi. Örneğin, "armutluk" anlamına gelen Dantsut'u Armutlu'ya; kırmızı anlamına gelen "karmir" kelimesinden gelen Karmrik'i Kızılca'ya dönüştürürken yaptıkları gibi anlamları Türkçeleştirmişlerdi. Ayrıca, yerel lehçenin etkisiyle orijinal biçiminden az da olsa uzaklaşmış bazı Ermenice yer adları Türkî köklü ve sesletimli bir kelimeymiş gibi muameleye tabi tutulmuştu: "kökler" demek olan Armtik Armutlu'ya; "haç+yılan" bileşiminden oluşan Odzunkhach Uzunhaç'a; "kayalık köy" demek olan Karhatavan Karadivan'a; "cevizlik yer" demek olan Jeğopurkenc de Çopurgenç'e dönüştürülmüştü. Bir başka yaygın çarpıtma yöntemi de, etnik kökenlerinin unutulması amacıyla eski yerleşim birimlerine yeni adlar vermektir.

İbadethanelere bile yeni adlar veriliyordu. Örneğin ünlü Ermeni manastırı Varagavank'a Yedikilise adı verilirken Ermeni Apostolik Kilisesi'nin en büyük ruhanî lideri Katolikos'un ikamet ettiği Kutsal Eçmiadzin ise Üçkilise'ye dönüştürülmüştü. Yine, Ermeni yer adlarına Türkçe etimolojik açıklamalar yapma çabaları da Türkçeye mal etme kampanyasının bir başka yöntemiymişti. Bu yöntemin temelini, modern tarihçilerin hâlâ kaynak saydıkları 17. yüzyıl tarihçisi Evliya Çelebi'nin çalışmaları oluşturuyordu. Seyahatname'de, örneğin Bayburt için etimolojik olarak Türkçe zengin anlamında "bay" + "yurt" açıklaması getirilmektedir. Hâlbuki Bayburt, hem lehçeden gelen, hem de yabancı sözcük etkileri bağlamında sessel değişikliklerden geçmiş eski Ermenice yer adı olan Bayberd/Paypert veya Baberd/Papert'ten gelmektedir. Aslında bu adın bileşenleri Ermenice sığınak+kale'dir. Zamanında Ermenistan'ın her yerinde Amberd (Ampert=Sağlamkale), Kharberd (Xarpert=Taş(?)kale), Asdğaberd (Asdğapert=Yıldızkale) gibi "berd/pert"le biten yer adları vardı. Çelebi, orijinali Ermenice Corox/Çorokh olan Çoruh ırmağının adının kendisine göre "ruh ırmağı" demek olan "cuy-ı ruh"tan geldiğini de "keşfetmiştir". Aslında "Corox", baştaki "ts"nin ses yer değişimi yoluyla "c"ye dönüşmüş olduğu Ermenice "tsoril/dzoril" (akmak) fiilinden gelmektedir; bu ses değişimi Ermeni diline has bir olgudur. "Akn" adını bir Bizans prensesi olan "Egin"in adından türetir; ancak "Akn"ın, "kaynak" veya "göze" anlamına gelen Ermenice bir kelime olduğunu göz ardı eder. Yine, orijinal "Berdak/Pertag" (kalecik) kelimesinin lehçeden gelen bozulumu olan "Pertek" adında da, "kartal" kelimesinin Moğolcasını bulmaya uğraşır.

Evliya Çelebi'nin "düzeltmeleri" öyle masum etimolojik çabalar değildir, tam tersine yeni işgal edilmiş toprakları Osmanlılaştırmak gibi geniş kapsamlı amaçlara hizmet etmektedir. Fetihlerde de yer almış bir devlet adamı olarak etimolojik açıklamalarında, doğaldır ki, jeopolitik saikler egemendir. Abdülhamit hükümeti de, Ermenistan adının yerine Kürdistan veya Anadolu gibi terimler kullanıyordu. 1880'den başlayarak resmî belgelerde Ermenistan adının kullanılması yasaklanmıştı. Çünkü Babıâli herkesi Ermeni Sorunu diye bir şey olmadığına inandırmak istiyordu. Eğer Ermenistan diye bir yer yoksa Ermeni Sorunu diye bir şey de olamazdı. Bu konuda İngiliz hayranı Sadrazam Kâmil Paşa'nın ortaya attığı çözme

planı ünlüdür:

“Avrupa’da bağrımızda hainleri beslemişiz... Balkan halklarını... Aynısını Anadolu’da yapmamalıyız. Gelecekte bizim için aynı şekilde tehdit oluşturabilecek dış müdahalenin aleti olabilecek bütün bu unsurların icabına bakmalıyız. Bizler, tıpkı Britanya gibi sadece ‘Ermenistan’ kelimesini tanımamakla kalmayıp bu kelimeyi kullanmaya cüret eden tüm çeneleri de un ufak etmemiz lazım. Bu kutsal hedefimize ulaşmak için de Ermeni ulusunu yeryüzünden tamamen silmeliyiz.”

Osmanlı otoriteleri kastî çarpıtmalar yaparak Ermenice ve Rumca yer adlarını Türk veya Kürt kökene bağlamaya çalışıyorlardı. Bu aşamada Kürt etnik faktörünü kullanıyorlardı, çünkü Kürtler henüz İmparatorluk için tehdit oluşturmuyorlardı. Kürtlerin dinî bağnazlıklarından yararlanan Abdülhamit 1890’larda birtakım Kürt çetelerden ve Türk subaylarından oluşan Hamidiye alayları vasıtasıyla Ermeni katliamlarını organize etmiştir. Onun döneminde bütün Türk ve Kürt yerleşim birimlerine, göçebe aşiretlerin veya Hamidiye, Reşidiye, Aziziye, Mahmudiye gibisinden çeşitli padişahların adları olan yeni adlar veriliyordu. İttihatçı rejim de aynı politikanın takipçisi olmuştur. İttihatçı hükümet “gayrimüslim” yer adlarının değiştirilmesi konusuna büyük önem atfetmiştir. Pek çok yer adını değiştirmişler; bazılarında padişahların adlarını, bazılarında da Enveriye, Şevketiye, Mahmutpaşa gibi kendi adlarını kullanmışlardır. 13 Mayıs 1913 tarihli “İşkân-ı Muhacirin Nizamnamesi” bu Türkleştirme politikasının sacayağıdır.

İttihatçıların ad değiştirme çabalarının altında Balkan Savaşları’nın sonucunda gündeme gelen iskân politikasının payı büyüktür. Yer adlarının Türkçeleştirilmesiyle gayrimüslimlerden boşaltılan yerlere Müslümanların yerleştirilmesi paralellik gösterir. Bir sonraki adım da 5 Ocak 1916 tarihinde Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından atılmıştır. Enver’in Türk askerî-siyasî otoritelere gönderilen ve “Memalik-i Osmaniyyede Ermenice, Rumca ve Bulgarca, hâsılı İslam olmayan milletler lisanıyla yadedilen vilayet, sancak, kasaba, köy, dağ, nehir, bilcümle isimlerin Türkçeye tahvili mukarrerdir. Şu müsaid zamanımızdan süratle istifade edilerek bu maksadın fiile konması hususunda himmetinizi

rica ederim.” diye başlayan ve biraz daha sadeleştirirsek “Anavatanımızın çeşitli bölgelerindeki okullarda görev yapan öğretmenler öğrencilerine buldukları yörenin şanlı geçmişine, iklim, mahsul, ticaret ve kültürünü anlatmak için uygun konular bulabilmelidirler. Bir de ahalinin ağızına yerleşmiş adların yerine birdenbire hiç de uygun olmayan adların getirilmesinin çeşitli karışıklıklara ve halkın eski adları kullanmaya devam etmesine yol açacağı unutulmamalıdır. Bundan dolayı, yeni adlar o bölge halkının kabiliyet ve alışkanlıkları göz önünde bulundurularak belirlenmelidir. Bu esas dahilinde ad bulunması mümkün olmazsa, eski adların köklerini korumak için, örneğin Ereğli’ye ‘Erikli’ veya ‘Eraklı’, Gelibolu’ya ‘Velibolu’ denilebilir.” diye devam eden emirnamesi Osmanlı’daki Ermeni, Rum, Bulgar, Laz ve Gürcü, hatta Türk olmayan Müslüman kavimlere ait tüm yer adlarının Türkçe adlarla değiştirilmesini emrediyordu.

Savaş sırasında ilk olarak Türkçeye dönüştürülenler Ermenice, Rumca ve Aramice yer adlarıydı. Birkaç örnek verebiliriz: Bursa’da, Antranos Orhaneli’ne dönüştürülmüş, Mixalıç’in adı Karacabey olmuş; Çorum’daki Dimitre köyünü Turan; Hemşin’deki Elihovit’i Yokuşayla ve Senoz Mesaxor’u da Kaptanpaşa yapmışlardır; Bayburt’ta da, Arüdzga Gökpınar’la, Aşudka Güvercindere’yle ve Balaxor da Akşar’la değiştirilmiştir.

Yerli nüfusundan yoksul bırakılmış (Batı) Ermenistan, pek çok başka tarihsel ve kültürel değeriyle birlikte yüzyıllara uzanan yer adlarını yitirmeye devam ediyor. Tarihçi Harun Tuncel bu konuda: “Bu iş için Türkçe, Farsça, Arapça, Ermenice, Zazaca, Kurmanca, Süryanice-Aramca, Sümerce, Akadça, Urartuca gibi pek çok dil ve lehçesi ile ilgili derinlemesine bilgi sahibi olunması gerekir” diyerek bu nedenle kadim yer adlarının kökenlerini inceleyen bilimsel bir çalışma olmadığını söylüyor. Dilbilimcilerin incelemesi sonucunda Kürtçe sanılan herhangi bir adın aslında şu anda yaşamayan Sümerce, Akatça veya Türkçe ve Türkçe sayılan herhangi bir adın da Arapça, Ermenice veya Akadça olabileceğini ileri sürüyor.

Nitekim 2009 Ağustos’unda Vatan’da yayımlanan “28.000 yer adı değiştirildi. Kimse hangi

dilden geldiğini bilmiyor” başlıklı makalesinde Ş. Türker, Tuşba/Van, Dîlok/Antep (Ayıntap), Erzingan/Erzincan (Enznga), Çêrmûk/Çermik (Çermug), Kağezman/Kağızman (Gağzıvan), Colemêrg/Hakkari (Erm. Gığmar ve Sür. Culmar), Kers (Gars veya Kars), Pülür/Demirözü (Plur), Pertak/Tekyol (Pertag), Gêğî/Kiğî [Koği(pert)], Malkişî/Çemişgezek (Çmşgadzagk), Kemax/Kemah (Gamax), Zaruşad/Arpaçay (Zarişad), Artemetan/Edremit (Ardamad), Erdiş/Erciş (Arceş), Zêdkan/Eleşkirt (Vağarşagerd), Egin/Kemaliye (Akn), Girê Sor/Siverek (Sevaverag), Sêhrt: Siirt (Sğert), Tahir/Arguvan (Argavan) ve hatta Kalikala/Erzurum (Arzdn>Erzn-i Rum) gibi Ermenice olan yer adlarını Kürtçe adlar arasına sokmuştur.

Yer adlarını “millileştirme” süreci, ittihatçıların ideolojik halefleri Kemalistler tarafından da sürdürülmüştür. Hatta cumhuriyet döneminde hız da kazanmıştır. Öyle ki, daha 1921 yılında, Meclis’te yabancı adlar taşıyan şehir adlarının değiştirilmesine yönelik kanun teklifi görüşülürken, bir milletvekili şu sözleri edebilmiştir: “Aslı, nesli ve soyu, toprağı Türk olan bir memlekete ve orada tek bir Rum olmayan bir toprağın ihtiva ettiği memlekete Rumkale kazası denmiştir. Vaktiyle Rumlardan alınmış da ne olmuş? Bu kaleye Rum diye bir nam verilmiştir. Bu gayet basit bir meseledir. Bugün bizim namusumuza, mevcudiyetimize, istikbalimize köpekler gibi saldırmak isteyen bir milletin ismini ben o memleketli olmak sıfatıyla taşımak istemiyorum...” O dönemde yer adlarının değiştirilmesi çabalarında Meclis’e yurtdışından Angora veya Constatinople olarak adreslenmiş telgraf ve mektuplarının yarattığı milliyetçi refleks de rol oynamıştır.

Yine 1920’lerdeki ad değişikliklerine belli başlı örnekler olarak Nikomedia>İznikmid>İzmid (İzmit) ilinin adının Kocaeli’ne, Kırkkilise’nin adının Kırklareli’ne, Ankara’daki İstanos’un Yenikent’e, İstanbul’daki Makriköy’ün Bakırköy’e, Ayastefanos’un Yeşilköy’e, Nevşehir’deki Sineson’un Mustafapaşa’ya, Bursa’daki Tirilye’nin Zeytinbağı’na dönüştürülmesini verebiliriz. İstanbul’da başta Ermenice ve Rumca olmak üzere Türkçe olmayan sokak isimleri bile 1927’de değiştirilmiştir. Ayşe Hür’ün yazdığı gibi, örneğin Tatavla semti Kurtuluş, Frenk Kilisesi Sokağı Satırcı Sokak, Papaz Köprüsü Yaya Köprüsü, Yanaki Can Eriği, Aya Kiryaki Teşrifatçı, Papayanni Remzi Baba, Hristo Yeni Asır ve Feriköy Hamam

Caddesi de Ergenekon Caddesi olmuştur. Bu arada 1923 yılından itibaren Batı Ermenistan toptan “Doğu Anadolu” diye anılmaya başlanmıştır. Burada güdülen amaçlardan biri de azınlıkların Türkiye coğrafyası üzerinde kalan izlerini de silmektir. Sevan Nişanyan, yer adlarının değiştirilmesi projesinin Cumhuriyetin en önemsedığı projelerinden biri olduğunu söylerken bunun kültürel kolonileşme olduğunu vurgulamaktadır. 15 bin yer adının kafadan üretildiğini anlatan Nişanyan, yer adlarının değiştirilmesiyle, bir coğrafyanın, kültürel çok renkli, çok sesli, çok ulusal yapısının tamamen tanınmaz hale getirildiğini söylemektedir.

1925, 1927 ve 1936 Kürt isyanlarından sonra Kürtçe yerleşim yerlerinin adlarına gelmiştir sıra. 1940 yılında İçişleri'nin 8589 sayılı genelgesiyle ad değiştirme işlemi resmileştir. 1957 yılındaysa “Ad Değiştirme İhtisas Komisyonu” oluşturularak sistematik bir asimilasyon politikası hayata geçirilmiş; ülkemizdeki yer adlarına Türkçe uyduruk adlar bu komisyonca verilmeye başlanmıştır. Bu komisyonda, belki de konuyla hiç ilgileri olmaması gereken Genelkurmay, İçişleri ve Savunma Bakanlıkları görevlilerinin yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi ve TDK'nin temsilcileri yer almaktadır. Ozan Bilir'in 2009 Ağustos'unda Birgün'de yayımlanan “Tunceli Dersim Olsun” başlıklı makalesine göre, bu komisyon Erzurum'da 653, Erzincan'da 366, Adıyaman'da 224, Bursa'da 136, Muğla'da 70, Afyon'da 88, Muş'ta 297, Ağrı'da 374, Gaziantep'te 279, Amasya'da 99, Giresun'da (Kerasonta) 167, Niğde'de 647, Ankara'da 193, Gümüşhane'de 343, Ordu'da 134, Antalya'da 168, Hakkari'de 128, Rize'de 105, Artvin'de 101, Hatay'da 117, Sakarya'da 117, Isparta'da 185, Balıkesir'de 110, İçel'de 112, Siirt'te 392, İstanbul'da 21, Sinop'ta 59, Bingöl'de (Çapağçur) 247, İzmir'de (Smyrna) 68, Sivas'ta (Sebasteia) 406, Bitlis'te (Badlîs) 236, Kars'ta 398, Bolu'da 182, Kastamonu'da 295, Tokat'ta (Evtokiya) 245, Burdur'da 49, Kayseri'de (Kaisareia) 86, Trabzon'da (Trapezo'nta) 390, Kırklareli'de 35, Dersim'de 273, Çanakkale'de 53, Kırşehir'de 39, Şanlıurfa'da (Urhay) 389, Çankırı'da 76, Kocaeli'de 26, Uşak'ta 47, Çorum'da 555, Malatya'da 217, Zonguldak'ta 156, Edirne'de 156, Mardin'de (Merdo) 647, Diyarbakır'da (Digranagerd) 555, Elazığ'da (Mamuretülaziz) 383 ve Kahramanmaraş'ta 105 yerleşim yerini yeniden adlandırmıştır. Böyle böyle 28 bin ad değiştirilmiştir. Aynı kurul 1965-1970 ve 1975-1976 yılları arasında da çalışmalar yürütmüş,

2 bini aşkın yer adını daha değiştirmiştir. Diyeceğim şu ki, komisyonun faaliyeti, yıllar içinde onlarca hükümet değişikliğine rağmen 80'li yılları da içine alacak şekilde neredeyse kesintisiz devam etmiş ve bu tarihe kadar binlerce ad değiştirilmiştir. 12 Eylül Darbesinin ardından bu faaliyetler özellikle Kürtlerin yaşadığı bölgelere yönelik olarak tarihte belki de eşine rastlanmayan bir tarzda yoğunlaştırılarak neredeyse adı değiştirilmeyen hiçbir yer kalmamıştır. Bunun dışında Kürt, Gürcü, Tatar, Çerkes, Laz, Arap, muhacir gibi kelimeler içeren köy adları da 'bölücülüğe' meydan vermemek amacıyla değiştirilmiştir. Bu durumun kültür, tarih ve dil soykırımı olduğu açıktır. Sonuç olarak varılan nokta ülkenin doğu topraklarındaki şehir ve köy adlarının neredeyse yarısının uydurma olduğudur. Binlerce yerleşim biriminin gerçek adı, yani halk arasında kullanılan adı başkadır, resmî adı başkadır. Bu arada çirkin, küçük düşürücü, tahkir edici veya gülünç olduğu düşünülen adlar da, Türkçe bile olsalar değişikliğe tabi tutulmuştur. Kızıl, çan, kilise anlamına gelen sözcükler içeren tüm köy adları da değiştirilmiştir. 1981 ila 1983 arasında Karadeniz'in Doğu ve Batı bölgelerindeki yer adları da "bölücü unsurları" temizlemek amacıyla değişikliğe kurban gitmiştir. Örneğin Trabzon ve Rize'de, Rumca, Lazca, Ermenice, Gürcüce oldukları gerekçesiyle 495 kadar köyün adı değiştirilmiştir.

Yerleşim yerlerine yeni adlar verilmesinin ötesinde, Türkçe kelimelere benzemeleri için eski adların fonetik sesletimleriyle de oynanmıştır. Örneğin Çinçiva Şenyuva'ya, Sehrince Serince'ye, Sakarsu Şekersu'ya dönüştürülmüştür. Aslında bu yöntemin köklerini daha da derinlere götürebiliriz. Ermenice yer adlarının Osmanlılaştırılması-Türkleştirilmesi konusundaki benzer girişimlere 16. yüzyıla ait Osmanlı Coğrafi Sicillerinde de rastlıyoruz. Kürtçe sanılan yer adlarının Türkçeleştirilmesi sürecinde bazı yer adlarının, aslında antik ve ortaçağa özgü Ermenice yer adları olan sözümona Türkçe versiyonlarına dönüştürülmüş olması da ironik bir durumdur. Örneğin Sper>İspir, Erdexan>Ardahan, Şatax>Çatak, Kers>Kars ve Alaşgert>Eleşkirt (ki Vağarş+a+gerd'in fonetik olarak çarpıtılmış halidir) olarak yeniden adlandırılmıştır.

Modern Türk tarih yazımı büyük oranda Türkiye'deki "gayrimüslim" yer adlarının

değiştirilmesi, çarpıtılması ve mal edilmesi biçiminde tezahür eden bu sistematik programa katkıda bulunmuştur. Osmanlı vakanüvislerinin eserlerinden ve arşiv materyallerinden yararlanan Türk tarihçiler sahteciliğin doruğuna ulaşmış, hatta toptan tahrifata girişmişlerdir. Ermenistan'ın yerini "Doğu Anadolu" almıştır. Halbuki 17. yüzyılda yaşamış ünlü vakanüvis Kâtip Çelebi'nin Cihannüma'sında bile "İklim-i Ermeniyeye" başlığını taşıyan özel bir bölüm vardır. Ancak 1957'de bu kitabın yeni baskısı yapılırken editörü H. S. Selen bu başlığı "Doğu Anadolu" biçiminde değiştirmiştir. Saray tarihçisi Evliya Çelebi bile Ermenistan'dan bahseder. Kısacası 17. yüzyıl resmî Osmanlı tarihyazımında işgal altındaki Ermenistan'ın varlığı tanınıyor ve uluslararası düzlemde Ermenistan adıyla biliniyordu. Dolayısıyla, Ermeni Sorununun henüz uluslararası diplomasinin gündemine alınmamış olduğu dönemlerde Anadolu veya Doğu Anadolu terimleri kesinlikle Ermenistan için kullanılmamaktadır. Ayrıca Ermenistan, 16. yüzyıla ait "İslam Alemi Haritası"nda ve 18. ve 19. yüzyıllara ait başka Osmanlı haritalarında şehirleriyle birlikte açıkça gösterilmiştir. Osmanlı tarihçi ve vakanüvislerinin modern Türk tarihçilerinin tersine Ermenistan'ın yerini çok daha iyi bildikleri ve Anadolu'yla "karıştırmadıkları" çok açıktır.

Buna karşılık Anadolu sözcüğü, (doğu anlamında) "güneşin doğduğu yer" demek olan Yunanca Anatolikos kelimesinden gelmektedir. Türkler bu coğrafyaya gelmeden çok önceleri, tahminen İ.Ö. 4. veya 5. yüzyıllarda Küçük Asya yarımadası için kullanılmaktaydı. Bizans döneminde Orta Anadolu'nun bir kısmı imparatorluğun merkezine göre doğuda olmasından dolayı Doğu Askerî İdarî Birimi'ne Anatolikon Theması denirdi. Anatolikon Theması Afyon, Isparta, Konya, Kayseri ve İçel yörelerini kapsamaktaydı. Osmanlı döneminde ise Anadolu, merkezi Amasya olan ve Kastamonu'yu da içine alan bir eyaletin adıydı. 19. yüzyılda da genel anlamda imparatorluğun Asya kıtasında kalan ve Türklerle meskûn olan bölgesini tanımlamak için kullanılıyordu. Sonraları kültürel entegrasyon dürtüsüyle ve ebedî bir Türk yurdu olduğu bilgisini empoze etmek amacıyla buraların da doğusunda kalan (Batı) Ermenistan Anadolu adının içine sokulmuştur. Ortaya çıkan uydurma Doğu Anadolu terimi sistematik lobcilik ve çarpıtmalar sonucunda, biraz da bilgi eksikliğinden ötürü yaygın bir biçimde kullanıma girmiş olsa da, bu, aslında, yüzyıllara

uzanan tarihsel ve kültürel mirası reddediş; Ermeni Soykırımı'nı inkâr; soykırımın sonuçlarını unutmaya terk edişten başka bir şey değildir.

Kaynak: [Özgür Gündem \(07.04.2014\)](#) ve [Özgür Gündem \(08.04.2014\)](#)